

Η ταυτότητα και η διαμόρφωσή της

*Το κείμενο προέρχεται από την αρθρογραφία του Θεωρή Τζίμα στον ιστότοπο ANTI-ΤΕΧΝΗ.
Αναρτήθηκε τον Απρίλιο του 2014.*

Στα πλαίσια ενός κοινωνικού συνόλου που λειτουργεί περιστρεφόμενο γύρω από έναν πολιτισμό είναι επόμενο να συγκροτηθούν ταυτότητες. Έχει σημασία να τονιστεί ότι η ταυτότητα με τη σημασία του πολιτισμικού καθορισμού δεν σημαίνει αυτό που παρέχει η θεσμική κατοχύρωση, δηλαδή μια αστυνομική ταυτότητα, ένα διαβατήριο κ.ο.κ., αλλά αφορά κυρίως το κομμάτι που βρίσκεται εντελώς έξω από τους θεσμούς και δεν μπορεί να ελεγχθεί από αυτούς. Αφορά άλλες διαδικασίες και σύμβολα, που ενδεχομένως μεταβάλλονται μέσα στον χρόνο, ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή αντανακλάσεις της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας της εκάστοτε ομάδας στον δεδομένο χρόνο και τόπο.

Η έννοια της ταυτότητας αφορά μια κοινωνική πρόσληψη που συντίθεται από ένα πλήθος υπαγωγών και «συμφραζομένων», που ενίοτε είναι ακόμη κι αντίθετα μεταξύ τους, αλλά παρόλα αυτά διαμορφώνουν ένα σχετικά ομοιογενές σύνολο ομαδοποιημένων χαρακτηριστικών (εθνική προέλευση, φυλή, καταγωγή κοινωνική θέση, φύλο, οικονομική κατάσταση, γλώσσα, θρησκεία, συνήθειες κτλ.).

Από τις σημαντικότερες φαντασιακές σημασίες που θεσπίζει μια κοινωνία ξεχωρίζει εκείνη που η κοινωνία δημιούργησε για τον εαυτό της. Κάθε κλειστό σύνολο σε επίπεδο κοινωνίας αντιλήφθηκε τον εαυτό του σαν κάτι ιδιαίτερο: «οι απόγονοι του Οδυσσέα», «ο εκλεκτός λαός του Θεού», «απόγονοι των μεγάλων ηρώων» κ.ο.κ. Εξ ορισμού, κάθε κοινωνική ομάδα έκανε σημαία της μια εξωραϊσμένη (=ωραιοποιημένη) εικόνα για τον εαυτό της (π.χ. οι Έλληνες είναι φιλόξενοι). Κι όχι μόνον αυτό, αλλά συνήθως μετά το «εμείς» ακολουθεί το αφοριστικό (=δογματικό, απόλυτο) «όχι οι άλλοι». Κάθε ομάδα αντιλαμβάνεται τον εαυτό της σε σχέση με κάποια άλλη. Έτσι, το παραπάνω παράδειγμα έχει και συνέχεια: οι Έλληνες είναι φιλόξενοι – αλλά οι Γάλλοι είναι βρωμιάρηδες, οι Άγγλοι είναι ομοφυλόφιλοι, οι Αμερικάνοι χαζοί και πάει λέγοντας... εν ολίγοις, τα θετικά χαρακτηριστικά που έχει προσδώσει κάθε ομάδα στον εαυτό της μεταφέρονται στα αρνητικά των υπολοίπων (λ.χ. αν κανείς αναφέρει ότι η Αλβανία ή η Τουρκία έχει πολύ όμορφες παραλίες θα αντιμετωπιστεί με καχυποψία από τους υπολοίπους, χωρίς κανείς τους να έχει επισκεφθεί τις αντίστοιχες παραλίες).

Δεν χωράει λοιπόν αμφιβολία ότι η συγκρότηση της ταυτότητας του ατόμου δεν περιλαμβάνει μόνο την ενέργεια του αυτοπροσδιορισμού του, αλλά μέσω συνεπαγωγών έχει και τη σύγκριση, την αποδοχή ή τον αποκλεισμό, και εν γένει τον προσδιορισμό της ταυτότητας του Άλλου.

Επομένως, η ύπαρξη ταυτοτήτων δεν είναι εκ των προτέρων καλό ή κακό, θετικό ή αρνητικό, υγιές ή επικίνδυνο. Μπορεί να λάβει οποιαδήποτε χαρακτηριστικά επιδιώκει η δεδομένη κοινωνία. Και σαφώς υπάρχουν οι λεγόμενες «επικίνδυνες ταυτότητες», οι οποίες εντοπίζονται στο εσωτερικό των ομάδων. Όταν μια ομάδα τοποθετεί τη ταυτότητά της ψηλότερα ιεραρχικά με σχεδόν ιδεαλιστικά κριτήρια, σημαίνει ότι η τοποθέτηση εκεί έναντι άλλων ταυτοτήτων συμβαίνει κατά τρόπον αυθαίρετο και μονόπλευρο. Επιπλέον, δημιουργεί αντιπαραθέσεις βάζοντας ουσιαστικά δύο ή περισσότερες ομάδες απέναντι.

Κάνοντας μια απλουστευμένη υπόθεση προκύπτει το εξής παράδειγμα: ένα έγχρωμο παιδί δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα από χώρα της Αφρικής ταυτίζεται άμεσα με τον «ξένο». Όμως, το εν λόγω παιδί μπορεί να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, έχοντας ζήσει όλα τα

χρόνια εδώ, να μιλά μόνο την ελληνική γλώσσα, να πηγαίνει σε ελληνικό σχολείο, να έχει ίσες «υποχρεώσεις» απέναντι στο κράτος (πχ. φορολογία, στρατιωτική θητεία κτλ.) και να έχει ακόμα μια σειρά χαρακτηριστικών που θα συναντούσε κανείς σε Έλληνες υπηκόους. Παρόλα αυτά, χωρίς κανένα προφανή λόγο, το παιδί αυτό ονομάζεται «ξένος» ως προς τη καθημερινή κοινωνική του αντιμετώπιση.

Επομένως, η ταυτότητα κι ο προσδιορισμός της δεν αποδίδουν συνολικά το περιεχόμενο και τη φύση του ατόμου και πολύ περισσότερο δεν εκφράζουν απολύτως αληθείς καταστάσεις, παρά μόνο μια πλευρά της υπόστασης ιδωμένη μέσα από ένα στερεοτυπικό χαρακτήρα πρίσμα που συντίθεται από πάγιες αντιλήψεις και προκαταλήψεις.

ΘΕΜΑΤΑ

A1. Σε κάθε μία από τις διατυπώσεις που ακολουθούν να δώσετε τον χαρακτηρισμό “Σωστό” ή “Λάθος”, ανάλογα με το αν αποδίδουν το νόημα του κειμένου σωστά ή όχι. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένη αναφορά στο κείμενο.

- 1.Κάθε άνθρωπος μετέχει σε πολλές συλλογικές ταυτότητες.
- 2.Η κοινωνική ταυτότητα του ατόμου διαμορφώνεται σε σχέση με τις κοινωνικές κατηγορίες στις οποίες ανήκει.
- 3.Κάθε ομάδα προσδιορίζεται σε σχέση με κάποια άλλη.
- 4.Είναι επικίνδυνη η ύπαρξη ταυτοτήτων.
- 5.Οι ταυτότητες αποδίδουν συνολικά το περιεχόμενο και τη φύση του ανθρώπου.

(Μονάδες 20)

A2. Ποια είναι τα στοιχεία που συγκροτούν τις κοινωνικές ταυτότητες στις τρεις πρώτες παραγράφους του άρθρου του Θεωρή Τζίμα; (50 – 60 λέξεις).

(Μονάδες 20)

B1. Στις παρακάτω προτάσεις να εντοπίσετε το είδος της σύνδεσης (παρατακτική, υποτακτική, ασύνδετο σχήμα).

- 1.Η έννοια της ταυτότητας αφορά μια κοινωνική πρόσληψη που συντίθεται από ένα πλήθος υπαγωγών.
- 2.Δεν χωράει λοιπόν αμφιβολία ότι η συγκρότηση της ταυτότητας του ατόμου δεν περιλαμβάνει μόνο την ενέργεια του αυτοπροσδιορισμού του.
- 3.Η ύπαρξη ταυτοτήτων δεν είναι εκ των προτέρων καλό ή κακό, θετικό ή αρνητικό, υγιές ή επικίνδυνο, αλλά λαμβάνει τα ζητούμενα χαρακτηριστικά της δεδομένης κοινωνίας.
- 4.Κάνοντας μια απλουστευμένη υπόθεση προκύπτει πως ένα έγχρωμο παιδί δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα από χώρα της Αφρικής ταυτίζεται άμεσα με τον «ξένο».
- 5.Η ταυτότητα κι ο προσδιορισμός της δεν αποδίδουν συνολικά το περιεχόμενο και τη φύση του ατόμου και πολύ περισσότερο δεν εκφράζουν απολύτως αληθείς καταστάσεις.

(Μονάδες 10)

B2. Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις, προσέχοντας να μην αλλάξει το γλωσσικό περιβάλλον του κειμένου. (Στο κείμενο είναι υπογραμμισμένες) ενδεχομένως, συντίθεται, ομοιογενές, μονόπλευρο, χαρακτηριστικών

(Μονάδες 10)

Γ. Το σχολείο σας διοργανώνει ημερίδα με θέμα «Η αναγκαιότητα της συνύπαρξης παρά τη διαφορετικότητά μας», στην οποία προσκαλείστε ως εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας. Στην ομιλία σας προβάλλετε τη σημασία της διαφορετικότητας και εισηγείστε τρόπους με τους οποίους μπορεί να ξεπεραστεί η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο «εγώ» και στον «άλλον» στο σχολείο. (250-300 λέξεις)

(Μονάδες 40)